STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04380

BYALIK'S TREHREN

Yehuda Leib Avida

*Permanent preservation of this book was made possible
by David Bloome & Laurie Katz
in honor of
Selda Bloome*

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ביאליק'ס טרעהרען

צונויפגעזאמעלט

אין איין לאנגעל אריין

דורך

יהודה עלזעט.

Drukarnia Lewin-Epstein Pawia 38.

עַד לָמָּה, לִבִּי, תִּדְוֶה כֹּה?
מִי הֵטִיל בַּחֲדָרֶיךָ צֵל
אֲפֵלַת־עַד וְחֶשְׁכַת־אֵל?
מַדּוּעַ אַתָּה זָעֵף, מַר —
יֵשׁ מֶרְחַבְיָה — וּלְךָ הוּא צַר...
הֲלִרְאוֹת יֵרַע לְךָ בַּגֹּבַהּ
הַמַּאֲפִילָה אֶת הָאוֹר?...

(„בְּעֵרוֹב הַיּוֹם")

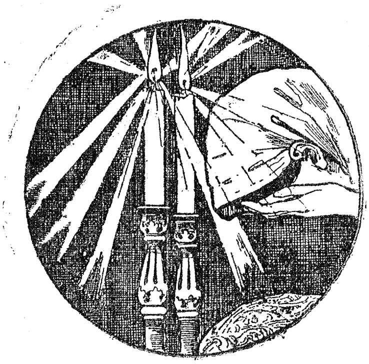

ג̇ישט פּאַר מח-מענשען, וואָס ווילען דעם דיכטער פערשטעהן על-פּי-שכל,
איז דער דאָזיגער שטודיום בעשטימט:

קיינמאָל וועט מען נישט „פערשטעהן" דאָס, וואָס מען דאַרף צו „פיהלען".
איך ווינש מיר, אַז מיין אַרבייט זאָל אָנטרעפען אויף מענשען, וואָס זענען,
ווי אונזער דיכטער, „געשטראָפט פון גאָט מיט הארץ"... 1)
אפשר וועט אַזוי-אַרום מקוים ווערען אויך דעם דיכטער'ס וואונש, אַז זיין
נשמה, ווען זי וועט זיך אויסגיסען אין אַ פּערזל-טרעהר, זאָל ציטערן,
שימערירען דורות-לאַנג נאָך איהם, אין אַ פרעמדענם האַרצען... 2)

\- - - - - - - - - - - -

זאָל זיך אויך קיינער נישט טועה זיין און מיינען, אַז ביאַליק איז נישט
מעהר ווי אַ וויינער.

מען דאַרף געדענקען, אַז זיין נשמה, וואָס האָט, אמת טאַקע, צייטען-לאַנג
געוואוינט אין אַ טרעהר, האָט אויך אַ געוויסע צייט זיך אויפגעהאַלטען אויף
אַ זונען-שטראַהל און אויף איהם געריטען, זוכען טוי-פּערעלעך אויף
די גרעזער... 3)

נישט תמיד וויינט ביאַליק, ער זינגט אַמאָל אויך אַ „פרעהליכס", וואו ער
רופט:

„העכער, העכער הויבט דעם בעכער,
חי - געלעבט! און חי — געקוועלט!
אויף צופּוקעניש די שונאים,
אויף צו-להכעיס גאָר דער וועלט!"

אמת, אַ קלאָג צו דעם דאָזיגען פרעהליכען ליעד און ווילדען טאַנץ: דאָ
זינגט מען און מען טאַנצט נישט ביי אַ בעכער שאַמפּאַניער, חלילה, דאָס איז
אַ ספּעציפיש-יודיש „פרעהליכס", איבער אַ כּוס מיט גרינער גאַל. דאָך,
גלויב איך, אַז דאָס ליעד איז איינ-און-איינציג אין אונזער ליטעראַטור
מיט זיין ווילדען, הייסען, קאָכעדיגען, ברויזענדען טעמפּעראַמענט.

יעדענפאַלס: איך גיב נור איין ווינקעלע פון דיכטער'ס נשמה, זאָלען
אַנדערע זי בעלויכטען פון אַנדערע זייטען. מיר איז דאָס ווייגען עפּיס
נעהנטער געוועזן, ווי דאָס לאַכען.

\- - - - - - - - - - - -

1) זעה „דאָס לעצטע וואָרט". 2) „כ'וואָלט געוועזן אַ בעלן וויבען"
3) „ואם ישאל המלאך".

ביאַליק'ס איבערלעבונגען און שטימונגען זענען אין דאָזיגען שטודיום געשילדערט בלויז לויט זיינע שירים.

ווי פיעל איז אָבער אין זיי דאָ דיכטונג און ווי פיעל וואָהרהייט? — דאָס איז אַ זאַך, וואָס עס דאַרף פאַרשען זיין ביאָגראַף. אונז האָט דאָס נישט געדאַרפט אינטערעסירען:

ביי אַזעלכע נשמות ווי ביאַליק — איז דיכטונג אויך וואָהרהייט. און אפשר ווירקט אויפ'ן דיכטער און קינסטלער די דיכטונג נאָך מעכטיגער און נאָך שטאַרקער, ווי די ווירקליכקייט.

— — — — — — — — — — —

צוליעב נאָנצקייט מאַך איך דאָ אויפמערקזאַם אויף נאָך צוויי שירים אבו", אין זאַמעל-בוך „תלפיות" פון יאָהר תרנ"ה. און די שפּעטערע ביאַליק'ס: 1) „דמעה נאמנה" אין „תושיה"-אויסגאַבע ז. 89 און 2) „דמעות זאַמלונגען זענען די צוויי שירים נישט אַריינגעגאַנגען און אויך איך בין זיי פאַרביינגעגאַנגען.

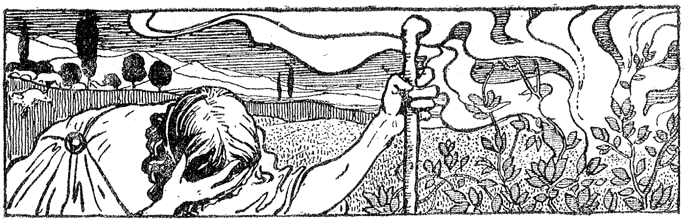

I.

יעדע פּאָר בלעטלעך בײַ ביאַליק'ן, יעדעס צווײטע, דריטע ליד = צאַלן טרעהרען, טרעהרען, טרעהרען!

און װײנט דער דיכטער ניט, רעדט ער דאָך װעגן טרעהרען!

אַ בעזונדערן געגוס, אַ בעזונדערן תענוג און פֿערגניגען האָט ביאַליק, װען ער דערמאָהנט די װערטער „טרעהר, געװײן". עפּיס קלינגט עס פֿאַר זײַן אויער מאָדנע הײמיש, מאָדנע האַרציג!

עס איז אָבער ניט קײן װולגאַר געװײן, דאָס זענען ניט קײן װאָלװעלע, װאָכעדיגע טרעהרען! „יעדע טרעהר אין איהר צײַט — מיט חבלי לידה, מיט צײַהן-קריצונג האָב איך פֿון מײַן אויג אַרויסבעקומען... טעג און חדשים האָב איך זי אין מײַן האַרצען מיט מײַן װאונד אויסגעװאַרימט, ביז זי איז קרישטאָל-קלאָר געװאָרען" —

כָּל טִפָּה בְּשַׁעְתָּהּ בְּצִירֵי יוֹלֵדָה
וּבְלַחַץ שִׁנַּיִם מֵעֵינַי עָצַבְתִּי.

— — — — — — — — —

וְיָמִים וִירָחִים בִּלְבָבִי יְחַמֹּתִי
עִם פִּצְעֵי הַדִּמְעָה הַזֹּאת עַד נִצְרְפָה.

(„לא תמח בטהרה")

ביאַליק רעדט גאַנץ אָפֿט װעגן טרעהרען, װעגן געװײן; װילענדיג און ניט-װילענדיג, מוז ער װעגן זײ רײדען, על כל פנים — דערמאָהנען...

ער פֿרײט זיך אָבער ניט מיט זײ, ער פּראָזענטירט ניט מיט זײ. בײַ איהם איז בעזונדערס הײליג און װערטפֿול די „דערשטיקטע", „בעהאַלטענע", „ניט-אויסגעװײנטע" טרעהר און דאָס שטילע, שטילע געװײן.

און ער דערמאָהנט וועגען זיי אַזוי וואַכט, אַזוי שטיל, אַזוי ווי עס פאַרמיר[illegible]
זיך וואַכט און שטיל די טוי-טרערען פריהמאָרגענס אויף דער רויז.
הייליג, הייליג איז די טרערען ביים דיכטער, קודש קדשים!
וְעַד אֱלֹהִים מַה נֶּאֱמָנָה דִּמְעָתִי! [1])

„און גאָט איז מיין עֵדוּת, ווי אויפריכטיג ס'איז מיין טרערען!
צו דער, וואָס איז „צו-ריין צו זיין זיין פריינדין, צו-הייליג — מיט איהם צו
זיצען", שרייבט דער דיכטער:

„שיין מיר און די זונען-שטראַהלען,
ווינק צו מיר פון הימעלס-שטערען,
רוף צו מיר פון מיין הארצ'ס דופק,
ציטער אין מיין טרערער'ס א טראָפּען" —

זָרְחִי לִי בְּאוֹר הַחַמָּה·
רִמְזִי לִי מִכּוֹכַב מָרוֹם·
קִרְאִי לִי מֵהַלְמוּת לִבִּי
וּבִרְסִיס דִּמְעָתִי רְעָדִי...

(„מכתב קטן", „זי האָט מיר געשיקט א בריוועל")

און ווען אַלס קרבן איהר ברייננט דער דיכטער דאָס טייערסטע או[illegible]
הייליגסטע, שרייבט ער:

„מיינע טרערען, מיינע זיפצען...
אויך דעם לעצטען חלום מיינעם
וועל איך ברייננען דיר אַלס אָפּפער" —

דִּמְעַת לֵילִי רֹאשׁ אַנְחוֹתַי·
הֲלֹם לִבִּי נִשְׁמַת אַפִּי·
גַּם הָאַחֲרוֹן בַּחֲלוֹמוֹתַי —
אֵלֶּה יִהְיוּ קָרְבְּנוֹתַי....

עס ציטערט גאָר אַזוי איינגאַנצען דעם דיכטער'ס נשמה, אַרויסרייסענדיג ד[illegible]

1) דאָרט.

ווערטער „דמעה מוהירה", „אַ קלאָר-גלאַנצענדיגע טרעהר". 1)

בעוונדערס ליעב, געשעצט און געהייליגט איז פאַר ביאַליק'ן אַ קינדער-טרעהר און דער אָבגלאַנץ פון אַ ליכט-שטראַהל אין אַ טרעהר. 2)

דער דיכטער, וואָס זינגט מיט אַזוי פיעל פּאַטאָס, מיט אַזוי פיעל בעגייסטערונג, וועגען זומער, ליכט און זון, וועגען פויגעל, פעלדער און וועלדער — פון וואַנען נעהמען זיך צו איהם אַזוי פיעל טרעהרען, פון וואַנען נעהמט זיך צו איהם אַזאַ אָפט געוויין?

— דער דיכטער פון „צער און צאָרן" — וועט איהר אפשר זאָגען!

אויב אַזוי, קענט איהר גישט דעם דיכטער!

ביים אמת'ן צער, ביים אמת'ן צאָרן בלייבט „טרוקען ווי אַ שטיין אין מדבר זיין אויג". 3)

אונזער דיכטער איז

„פון גאָט מיט מוטה בעשמידט,
וואָס רייסט-אויס בערג און ווערט נישט מיעד,
וואָס לאָזט דעם רוקען זיך נישט בויגען
און קוקט דעם בייז גלייך אין די אויגען" 4)

וואונדערט אייך אָבער פאָרט נישט אויף דער טרעהר, וואָס פילט-אָן דעם דיכטער'ס אויג און זוכט נור אַ געלעגענהייט אַרויסצורינען...

דער דיכטער דערצעהלט אונז וועגען זיין זיידען, פון וואַנען ער נעהמט זיך צו איהם, דורך-אַגב דערוויסען מיר זיך אויך וועגען זיין הייליגער טרעהר.

פּאַרטאָג האָט דער דיכטער אין זיינע קינדער-יאָהרען ערוואַכט אין זיין ווינקעל אַמאָל אין אַ פינסטערן חדר, דורך דער אָפענער טהיר האָט ער בעמערקט זיין מוטער די אלמנה, ווי ביי אַ קליין פלעמעלע קנעט זי מיט איהרע דאַרע הענד דאָס ברויט פאַר איהרע זיעבען יתומים'לעך.

---

1) זעה „פעמי אביב", „ואם ישאל המלאך", „משומרים לבקר".

2) זעה „צפרירים", „ואם ישאל", „משומרים לבקר", „אכן גם זה מוסר אלהים" און „נטף נטפה הדמעה".

3) „אין דער שחיטה-שטאָדט".

4) „דאָס לעצטע וואָרט".

שטילע קרעכצען, שטילע זיפצען האבען זיינע קליינע אויערלעך דאן פערנומען. „און ס'דארף זאגט ער, און איך וויים עס, אז אין דעם טייך האט אריינגעטריפט א טרער" —

וְלִבִּי לִי אוֹמֵר וְיוֹדֵעַ הַגֶּבִי
כִּי נִטְּפָה לַבָּצֶק גַּם דִּמְעַת עֵינֶיהָ.

(„שירתי".)

פרוים, געקנעטען מיט מוטער-טרערען, האט אונזער דיכטער אין זיין פריהעסטער יוגענד געגעסען!

אזעלכע טרערען ווערען קיינמאל, קיינמאל נישט פערדייט, אזעלכע טרערען ווערען אויך קיינמאל נישט אויסגעטריקענט, קיינמאל נישט פערגעסען!

אויך דאס גאנצע לעבען ארום דעם דיכטער — דעם יודישען נאציאנאלען דיכטער — רופט תמיד נור צו טרערען.

באלד אין זיין ערשטען שיר „אל הצפור" זאגט דער דיכטער: „צו דיין בארג, אין דיין מדבר, פויגעלע, אנטלויף! א נס דיר, וואס מיין געצעלט האסטו פערלאזען; וואלסטו מיט מיר טאקע פערבליבען — אויך דו, אויך דו, לוסטיג פויגעלע, וואלסט דאן ביטער, ביטער אויף מיין גורל געוויינט" —

נוּדִי, צִפּוֹרִי, אֶל הָרֵךְ, מִדְבָּרֵךְ!
אַשְׁרֵךְ, כִּי עָזַבְתְּ אֶת אָהֳלִי;
לוּ עִמִּי שָׁכַנְתְּ, אָז גַּם אַתְּ, כְּנַף רְנָנִים,
בָּכִית, מַר בָּכִית לְגוֹרָלִי.

(„אל הצפור".)

עס שיינט, אז נאך דעם אלעם געזאגטען האבען מיר זיך גארנישט צו וואונדערן, ווען מיר עפענען-אויף די זאמלונג פון ביאליק'ס לידער אין יודיש און די ערשטע ווערטער, וואס זענען אונז מקבל-פנים, זענען:

„גלוסט זיך מיר וויינען געשמאקער פון הארצען..."

II.

ווען אין איהרע אלמנה'שע קליידער בעקענט זיך די מוזע צום דיכטער, באלד אין איהרע ערשטע ווערטער, זאגט זי צו איהם: — „יתום'ל מיינס! יתום'ל מיינס!... זיי וויסען, אז א פערשלאסענע טרעהר ברענט טיעף ביז'ן אבגרונד און א בעצווינגט געוויין קריכט און שפאלט ביז'ן הימעל"... און „צוויי קאבעדיגע, זודיגע טרעהרען זענען פון איהרע אויגען אויפ'ן דיכטער'ס מויל געפאלען" און ביי דעם אלעם „האט זי נישט געוויינט, נישט געליארימט, שטיל ווי א שעפעלע איז זי געשטאנען" —

„יתומי — לחשה־לי — יתומי! נשכח בגלמה,
כצמח רך בך, בדמי־יגונך תתיגע;
אך דע־לך, כי דמעה כלואה תיקד עד שאל מטה,
ובכי מתאפק עד שמים עולה ובקע".

- - - - - - - - - -

בדממה

שני רסיסי דמעה רותחים קדחי־אש על פי נפלו.
לא בכתה, לא הרימה קול; — כרחל נאלמה
נצבה, כמו עלי המון רחמיה התגלגלו.*)

איהר דעמאלדיגען פינסטערן, ביטערן בליק קאן דער דיכטער קיינמאל, קיינמאל נישט פערגעסען; אומעטום זעהט ער איהר טרויעריג געזיכט, און „זי וויינט פאר איהם שטיל, שטיל, נאר אליין קאכט און ברויזט אין איהם אויף" —

ומבט קדר כלו אמר אלמן, מרירות, שכל
וחסדי אם חמלת שלחה, ובבכי נגע —

*) וועגען דעם כח פון אן'איינגעשלאסענער טרעהר זעה נאך „לא תמח" אין שחיטה־שטאדט" „גלוסט זיך מיר וויינען", זעה אויךוויטער קאפיטעל V.

וּלְעוֹלְמֵי-עַד לֹא אֶשְׁכַּח אֶת מַבָּטָהּ, וּבְכָל
פָּנֶיהָ הָעֲצוּבִים אֶרְאֶה, לֹא יִרְפּוּנִי רֶגַע.

— — — — — — — — — — — —

בֵּין בִּרְכַּיִם תֵּשֵׁב אֵם,
בִּדְמָמָה תֵּאָנַח
וּלְנֶגְדִּי חֶרֶשׁ חֶרֶשׁ תֵּבְךְּ,
כָּל קְרָבַי תְּרַתַּח.

און נאָכדעם, ווי זי גייט פאַר איהם פאַרביי אין אַ ווערבעלע פון נאַכט־חלומות, („עַל פְּנֵי כַּבָּה חֲלוֹמוֹת לֵיל") כאַפּט זיך מיט אַ ביטער דאַרץ און צובראָכען געמיט דער דיכטער אויף, און דער גאַנצער צער, דער גאַנצער וועהטאָג פון זיין נשמה וואַכען אין איהם אויף „און גיסען זיך אויס פון האַרצען מיט אַ טרעהר" —

וְכָל הַמַּדְוֶה, כָּל הַכְּאֵב,
הַצְּרוּרִים בְּנִשְׁמָתִי,
יָקִיצוּ עִמִּי וּמִלֵּב
יִשְׁתַּפְּכוּ בְּדִמְעָתִי.

(„ביום סתו בקרן חשכה"...)

אַזוי דערצעהלט אונז דער דיכטער וועגען זיין בעקענען זיך מיט זיין מוזע. נישט אָבער בלויז די מוזע זעהט ער וויינען און נישט נור בלויז דער מוזע'ס טרעהרען זעהט ער און פיהלט ער אויף זיין געזיכט, אויך די שכינה, ווען אַלע איהרע קינדער אַנטלויפען פון איהר און לאָזען זי איבער אין אַ וויסט, פינסטער בית-המדרש-ווינקעלע אַליין מיט'ן יונגינטשקען דיכטער, און איהם ווערט ענדליך אויך איינג, דושנע אונטער איהרע צובראָכענע פליגעל און אויך ער בעקומט דושק צום פענסטער, צום ליכט, דאַן לאָזט אויך די עלענדע שכינה, נעביך, אַ טרעהר אויף זיין גמרא, און וויינט שטיל, שטיל איבער איהם... און „ווי אַ סיום פון אַנ'אַלטער קינה, ווי אַ תפלה, אַ בקשה און אַ ציטערניש צוזאַמען, הערט דער דיכטער אין דעם שטילען געוויין און אין דער הייסער, הייסער טרעהר" —

וּכְשֶׁכָּלָה לְבָבִי לַחֲלוֹן, לָאוּ,
וּכְשֶׁצַּר לִי הַמָּקוֹם מִתַּחַת לְכְנָפָהּ —
כָּבְשָׁה רֹאשָׁהּ בִּכְתֵפִי, וְדִמְעָתָהּ עַל דַּף
גְּמָרָתִי נִטְּפָה...
חֶרֶשׁ בָּכְתָה עָלַי וַתִּתְרַפֵּק עָלָי

— — — — — — — — —

וּכְעֵין סִיּוּם שֶׁל קִינָה עַתִּיקָה מְאֹד,
וּכְעֵין תְּפִלָּה, בַּקָּשָׁה וַחֲרָדָה כְּאַחַת,
שָׁמְעָה אָזְנִי בַּבְּכִיָּה הַחֲרִישִׁית הַהִיא
וּבַדִּמְעָה הַהִיא הָרוֹתַחַת...

(„לבדי")

און אויסער דער טרערה פון דער שכינה האָט נאָך אַ טרערה זיין גמרא בענעצט; אַ טרערה, וואָס האָט ענטהאַלטען די נשמה, די גאַנצע נשמה פון דיכטער.

מעשה שהיה כך היה:

אין אַ שטילער מיטאָגס-צייט פון אַ שטילען זומער-טאָג האָט דער דיכטער, אַלס שפּיעלענדיג דאָרפס-קינד, דערזעהן די בת-יחידה פונ'ם בלויען הימעל: אַ קליין וויס וואָלקענדעל, און זיין נשמה איז פון איהם אַרוים, אַרויף צום קלאָרען קליינעם וואָלקענדעל...

מיט גרוים רחמנות האָט אַ זונען-שטראַהל אויפגעחאַפּט דאָס אונשולדיגע נשמה'לע און אַ לאַנגע צייט דערמיט געשפּיעלט זיך, ווי מיט אַ וויים זומער-פויגעלע.

אַמאָל איז דאָס נשמה'לע אויפ'ן שטראַהל געריטען, כדי צו זוכען אַ טוי-פּערלע אויף די גרעזער, און אַ קלאָר אונשולדיג טרעהרעלע האָט דעמאָלט פּונקט אויפ'ן דיכטער'ס באַק געציטערט, — דער שטראַהל האָט אַ ציטער געטהון און אַראָב איז פון איהם דאָס נשמה'לע און — אַריין אין דער טרעהר!...

יאָ! ווען מען האָט טרעהרען אויפ'ן געזיכט, קאָן די נשמה נישט רייטען מעהר אויף זונען-שטראַהלען!...

און אָט די טרעהר, די טרעהר מיט זיין נשמה האָט דער דיכטער געלאָזט

פּאַלען אויף דער אַלטער, אַלטער גמרא פון זיין זיידען... דאָרט האָט זיין נשמה ציטען-לאַנג געצאַפּעלט און געזונגען... דאָס יודישע צובראָכענע געמיט קאָן נישט אין דער נאַטור, נאָר אין דער אַלטער גמרא טרייסט און האָפנונג געפינען, דאָרט שטאַרבט זיין נשמה נישט אָב, נאָר לעבט און זינגט —

„את נשמתי הצילה קרן פז רחמניה,
ועל כנפי הזהר ימים רבים פזזה
כצפרת לבנה;
פעם רכבה כבקר על-גב קרן הזהב,
הלוך הלכה לבקש פנינת טל בין הדשאים,
ודמעה זכה ותמה אז על לחיי רעדה,
ותזדעזע הקרן ונשמתי צנחה—
ותשתקע בדמעה...“
— ותיבש? —
„לא, כי נשרה על דף-גמרא קדושה...
ובגמרא הזאת, במעי אותיות מתות
בדד פרפרה נשמתי...“
— ותחנק? —
„לא, פרפרה ותשורר, מלאכי!“

— — — — — — — — —

(„ואם ישאל המלאך“)

שטיל וויינט דעם דיכטער׳ס מוזע, שטיל וויינט איבער איהם די שכינה, שטיל! קיינער הערט נישט זייער געוויין, קיינער זעהט נישט זייערע טרעהרען, בלויז דער דיכטער, וואָס זיין נשמה האָט זיך ציטען-לאַנג איינגאַנצען אויפגעהאַלטען אין אַ טרעהר — נור ער זעהט, נור ער הערט, נור ער פערשטעהט.

דער דיכטער דערמאָהנט, ווי ס׳איז שוין אָנגעוויזען געוואָרען, גאַנץ אָפט „אַן איינגעהאַלטענע טרעהר“, „אַ שטיל געוויין“ — ווייל איבעראַל איז קיינער

נישט אזא מבין אויפ׳ן װעלט-שמערץ, אויפ׳ן „צער העולם״, װי אונזער דיכטער; און דאָרט, װאו קיינער זעהט גאָרנישט און הערט גאָרנישט, זעהט ביאַליק איינגעהאַלטענע, פֿערשטיקטע טרעהרען און הערט אַ שטיל, שטיל געוויין 1).

טרעהרען, טרעהרען, טרעהרען—דאָס איז דאָס גאַנצע לעבען פֿונ׳ם דיכטער.

שוין גאָר אין די קינדער-יאָהרען, װען דער פֿאָטער האָט נאָך געלעבט, איז גאַנץ אָפֿט פֿערקלעמט געװאָרען דאָס יונגע הערצעל און אַ פֿערהאַלטענ, פֿערשטיקט געוויין האָט דעם דיכטער געװאָרגען אין האַלז. און נור די גריל, דער משורר פֿון דלות, איז דעמאָלט געקומען און אַ ביסעל פֿערזוונגען דאָס אָרימע קינד.

און אויך פֿרייטאָג-צו-נאַכטס, װען אין יעדער יודישער שטוב איז פֿרעהליך און ליכטיג: ווײַן און חלות, פֿיש און פֿלייש, איז אין יענעם הויז, פֿון דיכטער׳ס פֿאָטער, קיין זכר פֿון דעם אַלעם נישט געװעןָ... „װי פֿערשעמטע און בע׳גזל׳טע האָט מען דאָס שטיקעל שװאַרצע, נישט בע׳טעמ׳טע ברויט מיט זאַלץ און טרעהרען געקייט... אין אַלע װינקעלעך וויסט... אַנ׳איינגעהאַלטענע טרעהר״ =

הפרוסה החמוצה, הפגומה, התפלה,

נעלעגה בדמעות כעלובים ונזולים...

בשלט בבית אבי דמי קדרות גדולה...

זה עקת הדחקות, דמי דלות מגולת,...

זויות שוממות, דמעה נעצרת...

און װען שפּעטער איז נאָך דער פֿאָטער אויך געשטאָרבען, איז דאָס לעבען נאָך פֿינסטערער, נאָך װיסטער געװאָרען, אַז „אויך די װענד האָבען שטיל געוויינט״ —

גם כתלי הבית כמו בוכים בדממה

ובזעף ובחמלה כל זוית החרישה...

(„שירתי״)

עד כאן די קינדהייט. אָבער אויך די גאַנצע יוגענד-צייט פֿונ׳ם דיכטער איז נישט בעסער:

---

1) זעה די פֿאָרערדע פֿון בעל-מחשבות צו ביאַליק׳ס „פּאָעזיע״ און

עֶס ווייִנט אונזער יונגער דיכטער, און נישטאָ די האַנד, וואָס זאָל אָבווישען פון פנים די טרעהר. און פול ביז'ן ברעג איז זיין טרעהרען-בעכער.

און אַז ער פערלאָזט דער מוטער'ס הויז, געהט אַוועק אין דער פרעמד און וואַלגערט זיך אין ישיבות, איז ווייטער דאָס אייגענע: ס'פאַלען, ס'גיסען זיך ווייטער דעם דיכטער'ס טרעהרען — און ווייטער נישטאָ קיין האַנד, וואָס זאָל זיי אויס מיטלייד אָבווישען.

פול ווי אַנ'אויג פיהרט ער מיט זיך איבעראַל דעם טרעהרען-בעכער, און אויפ'ן וועג ווערט פון איהם קיין קאַפּ נישט געמינערט. און טריקענט שוין אויס אַ טראָפּען, פאַלט גלייך אַ צווייטע, אַ פרישע אין איהם אַריין —

וְגַם דִּמְעוֹת עֵינַי בַּגֹּבֶר הוֹרַדְתִּי —
אֶל נֹאדְךָ נָפָלוּ, עֲרִישַׁת מוֹלַדְתִּי !...
וּבְאֶרֶץ מֶרְחַקִּים — גַּם שָׁם לֹא מָצָאתִי
יַד חֶסֶד שֶׁתִּמַּח מִפְּנֵי דִּמְעָתִי .
וּמְלֵאָה כְּיוֹם הוֹצֵאתִיהָ, הֵבֵאתִי
אֶת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה עִמָּדִי אֶל בֵּיתִי...
אַף נֶטֶף מַר אֶחָד לֹא נִגְרַע מִכּוֹסֵךְ —
אֶל אֶסֹּף אֶת שְׁלוֹמֵךְ, אַל שְׁכַח חֲנוּתֵךְ ..

ענדליך פערליערט נאָר דער דיכטער די האָפנונג אויף בעסערע, גליקליכערע צייטען אין דער נאָהענטער צוקונפט, און מיט אַ פערביטערט האַרץ רופט ער אויס: „ווער ווייסט, וויפיעל טרעהרען וועלען זיך נאָך גיסען, גיסען — ביז עפּיס אַ בעסער ווינטעל וועט בלאָזען און פערטרייבען די שוואַרצע וואָלקענס, העט, אין ווייטען מדבר אַריין!“ —

מִי יֵדַע הַדְּמָעוֹת שֶׁעוֹד תִּשָּׁפַכְנָה,
הַסּוּפוֹת שֶׁעוֹד עַל רֹאשֵׁנוּ תְּגַחֲנָה, —
עַד פֶּרֶץ רוּחַ טוֹבָה, חֲזָקָה, נֶאְדָּרָה
שֶׁתּוּכַל לִתְקֹעַ הָעָב הַמִּדְבָּרָה...

טרעהרען ווערען דעם דיכטער'ס טאָג-ברויט. ער בענקט נאָך זיי, ער יאָגט

נור אויף דער געלעגענהייט, אַ ביסעל דאָס האַרץ זיך אָפּצוּוויינען.

ווען ער קומט צוריק אַהיים, אין די ערטער, וואו ער האָט פֿערבראַכט זיינע קינדער־יאָהרען, און מיט אויסטערלישער התפּעלות פֿאַלט ער צו צו די מקומות, וואָס ער האָט אַזוי געבענקט נאָך זיי, ווערען מיר ערשטוינט, געוואָהר ווערענדיג, אַז נישט צו פֿרעהען זיך מיט זיי האָט ער געבענקט. נאָר אָט זענען די ווערטער זיינע, וואָס זענען פֿאַר איהם אַזוי האַראַקטעריסטיש: „און ווידער זענען פֿאַר מיר די טייערע ערטער און ליעבע בילדער, וואָס מיינע אויגען האָבען אַזוי געגלוסט אַנצוּוועטיגען זיי מיט טרעהרען, און מיין נשמה האָט אַזוי גע'חלש'ט צו וויינען איבער זיי!... פֿון אַלע זיינע טרייסטען האָט נאָט נור צוויי מיר איבערגעלאָזען: טרויעריגע זכרונות און טרעהרען פֿון די אויגען!״ —

וְשֵׁנִית לִפְנֵי הַמְּקוֹמוֹת הַחֲבִיבִים,
הַקְּרוֹבִים אֶל לִבִּי וּלְבָבִי מַעֲצִיבִים;
וְשֵׁנִית הַתְּמוּנוֹת הַנְּעִימוֹת לִקְרָאתִי,
שֶׁכָּכָה כָּלְתָה עֵינִי רַוֺּתָן דִּמְעָתִי,
שֶׁכָּכָה צָמְאָה נַפְשִׁי לִבְכּוֹת עַל צַוָּארָן,
לְחַבְּקָן וּלְנַשְּׁקָן וּלְחוֹנֵן עֲפָרָן...
מִכָּל תַּנְחֻמוֹתָיו אֵל הוֹתִיר לִי שְׁתַּיִם:
זִכְרוֹנוֹת מַדְאִיבִים עִם דִּמְעוֹת עֵינָיִם...

(„משוט במרחקים״).

און נישט קיין וואונדער באמת, וואָס דער דיכטער בענקט אַזוי נאָך טרעהרען. נאָך די טרעהרען ווערט איהם לייכטער, גרינגער.

מיר האָבען שוין געזעהן, ווי נאָך אַ נאַכט־ראַנדעוואו מיט זיין טרויעריגער מוזע, ווען עס ערוואַכט דער ווערטאָג פֿון זיין נשמה, גיסט ער איהם אויס פֿון האַרצען מיט אַ טרעהר. 1)

דאָסזעלבע אויך, ווען דער דיכטער האָפֿט אויפ'ן פֿריהלינג, אַז דער פֿריהלינגס־ווינד וועט איהם „ברענגען אַ נייע יוגענד און אויפֿפֿרישען מיט הייסע בלומען די אַלטע חלומות״, האָפֿט ער אויך, אַז מיט קלאָרע, ריינע טרעהרען

---

1) זעה „באָם סתו״.

וועט זיך איהם איינגעבען „דעם שווארצען יאוש און פינסטערע פערצווייפלונג פון הארץ ארויסצושווענקען" 1). אויך דעם פריהלינג מיט זיין פרייד זעהט ער נישט אנדערש, ווי מיט טרערהען —

עוֹד מְעַט וְהִשְׁתַּפְּכוּ בִּפְרָחִים לְבָנִים
גַּם נְעוּרַי הַחֲדָשִׁים וַחֲלוֹמוֹתַי הַיְּשָׁנִים,
כִּי גַם בָּם נָשְׁבָה רוּחַ הָאָבִיב.
וּמִלְּבָבִי הַמָּלֵא כָּל הֲגִיגֵי אֲשִׁיחָה,
וּבִדְמָעוֹת מַזְהִירוֹת שְׁחוֹר יֵאוּשִׁי אֲדִיחָה—
הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת מִסָּבִיב!...

און ווען דער דיכטער וויל טרייסטען דאס פאלק, ס'זאל זיך נישט צו־פיעל נעהמען צום הארצען דעם ביטערן גורל זיינעם, זאגט ער:

„אפשר וועט נאך גאט אמאל געבען,
איבערגעהן וועלען די פינסטערע צייטען,
אויך אונז וועט אפשר געראטען, ווי לייטען,
בעסערם און שענערם דערלעבען"...

און ווען ער וויל, דאס פאלק זאל א ביסעל פרייער אבעטעמען, א מינוט אבפרישען זיך, רופט ער אויס צום פאלק:

„דורכשלאגען זאלען זיך אייערע טרעהרען,
גרינגער זאל ווערען און פרייער זאל ווערען!" 2)

---

1) „פעמי אביב". פערגלייך מיט'ן פערז פון „הרהורי לילה":
וְלָמָּה, לֵב אֻמְלָל, תְּבַקֵּשׁ לַהֶבֶל
מַרְגֹּעַ בַּבֶּכִי, נִחֻמִּים בָּאֵבֶל?...

2) „גלוסט זיך מיר וויינען".

III

...שׁוֹנִים הָיוּ הַשִּׁירִים: עַל עָב קְטַנָּה וּבְהִירָה,
עֲלֵי קֶרֶן הַזָּהָב וַעֲלֵי דִּמְעָה מַזְהִירָה,
עֲלֵי צִיצִיּוֹת פְּסוּלוֹת וַעֲלֵי טִפּוֹת שֶׁל שַׁעֲוָה—
אַךְ שִׁיר אֶחָד לֹא יָדְעָה נִשְׁמָתִי—שִׁיר עֲלוּמִים וְאַהֲבָה.
(„ואם ישאל המלאך")

„איבער פערשידענעם האָב איך געזונגען: איבער אַ קליין ליכטער וואָל־קענדעל, איבער אַ גאָלדענעם זונען־שטראַהל און גלענצענדער טרעהר, איבער פּסול'ע ציציות און טראָפּענס וואַקס; נאָר איין ליעד האָב איך נישט געוואוסט, מיין נשמה האָט עס נישט געקאָנט: אַ ליעד פון יוגענד און ליעבע" —

אוֹמְרִים, אַהֲבָה יֵשׁ בָּעוֹלָם—
מַה־זֹּאת אַהֲבָה?...

„ס'זאָגט, ס'איז ליעבע אויף דער וועלט דאָ —
וואָס איז ליעבע?... 1).

און וואָס איז ס'וואונדער?! ווי קומט צו איהם ליעבע?

זיינע קינדער־טעג זענען איהם אַריבער, „ווי אַ הערבסט אָהן ליכט, פער־וואָלקענט און פערפלאָטיגט; אָהן פרייד און אָהן געלעכטער. און ווי אַ פריהער ווינטער האָט דורכ'ן לופטשיק צו איהם די יוגענד אַריינגעקוקט, און איהר צאָרניג געזיכט האָט איהם פון גאַס געשראָקען" —

כִּכְתָו מְעֻנָּן בְּלִי נְגֹהוֹת, דְּלוּחִים וַעֲכוּרִים,
בְּלִי צְחוֹק, בְּלִי גִיל, יְמֵי יַלְדוּתְךָ הַשּׁוֹמְמִים תַּמּוּ
וּכְחֹרֶף מַשְׁכִּים אֶל אֶשְׁנַבְּךָ נִשְׁקְפוּ הַנְּעוּרִים,
וּפְנֵיהֶם הַנִּזְעָמִים מִן הָרְחוֹב לְךָ רָעֲמוּ.
(„ביום סתו").

1) „הבינוני", „זה אַ שוין בּיר".

עֶרשט אִין אַ צײַט אַרום, וװען דעם דיכטער'ס נשמה איז אַװעק פון דער גמרא און האָט גענומען שװעבען איבער דער גרױסער, ברײטער װעלט, האָט זי ערשט גענומען לײַדענשאַפטליך קלאַפּען אויף די טויערן פון דער ליבע.

אָבער נישט קײן פערגעניגענס און תענוגים האָט אונזער דיכטער דאָ געפונען — נײַע קוואַלען טרערן, נײַע אוצרות פון געװײן עפענען זיך דאָ פאַר איהם!

אין די שטילע, האַלב-פינסטערע, האַלב-ליכטיגע לבנה-נעכט, קלאַפּט מיט איהרע פליגעל זײַן נשמה אויף די ליבעס-טויערן: אַ ביסעלע, האָטש אַ קאַפּעלע, בעט, חלש'ט זי און װײנט שטיל, שטיל —

זבלילות הצנועים שבתחלת כל חדש,
בהתפלל העלם עלי פגימת הלבנה,
היא מתרפקה בכנפה עלי שער האהבה,
מתרפקת, דופקת ובוכיה בחשאי
ומתפללה על האהבה..

(„ואם ישאל המלאך")

איצט װערט ערשט דער דיכטער בעקאַנט מיט שלאָפלאָזע און טרערען-פולע נעכט פון לײַדענשאַפטליכע בענקשאַפט-יסורים. 1)

— — — — — — — — — — — —

דער דיכטער האָט אָבער טרערען נישט בלויז פאַר זיך. איהם איז אויך נישט פרעמד פרעמדער צער, פרעמדער װעה:

בײַם דיכטער איז שטוב איז ליכטיג און װאַרים; קוים הערט ער אָבער דאָס קלאָגען פון'ם װינטער-נאַכט-װינד, דערמאָהנט ער זיך „די פײַן פון אַנ'אָרימאַן, װאָס געהט אויס אין גאַס". ער נעהמט דאַן אַרום זײַן פרײַנד, ער דריקט איהם צום האַרצען צו און טרערען קײַקלען זיך פון זײַנע אויגען —

1) זעה: „איך?", „װאו ביזטו?" „בין נהר פרת", „מכתב קטן". זעהר אינטערעסאַנט איז נאָך דאָס אַלץ געזאָגטע צו פערגלײַכען מיט'ן לעבען פון יונגען-באַיאַליק אין „מגלת-האש".

ביתי קטן ודל, בלי מכללים ופאר,
אך בו חם, מלא אור ופתוח לגר...
ובהשמע מילל סופת-ליל קול כאוב,
זכר נזכר ענות רש גוע ברחוב,
ולחציתיך אל לב, רעי, אחי הטוב—
ורסים נאמן אורידה עליך.[1]

נאָך שטאַרקער, נאָך מעכטיגער איז דער צער פונ'ם דיכטער אויפ'ן חורבן פון פאָלק, אויף דער פערוויסטונג פונ'ם לאַנד.

איינאיינעם מיט ר' יהודה הלוי רופט אונזער דיכטער מעכטיג אויס:

„כ'וואָלט זיך איינגעוויקעלט אין דיין זיסען שטויב —
און ביז בלינד ווערען בעוויינט דיין חורבן, ציון! [2]

דאָס האַרץ פונ'ם דיכטער טרויערט, ווערט צושניטען אין איהם אויך אויפ'ן חורבן, אויף דאָס וויסטעניש און עלענדקייט פון דעם אַלטען בית-המדרש, וואָס זיינע קינדער האָבען איהם פערלאָזט און זענען אַוועק, אַוועק פון איהם און זיינע ווענד „טרויערן, וויינען שטיל", ווי די אבלים —

„ואבלה כל פנה ובכתה כל זוית".

ער קלערט אָבער, אַז אפשר איז מעהר צו וויינען אויפ'ן חורבן פון פאָלק, אויפ'ן חורבן פונ'ם יונגען דור, וואָס איז אַרויס פונ'ם בית-המדרש און איז אין לעבענס-קאַמפף בעזיעגט געוואָרען

הה! קנך משלח, גוזליך נעו נצו,

---

1) „ביום קיץ", זעה אויך „דאָס לעצטע וואָרט":

„איך בין געשטראָפט פון גאָט מיט האַרץ:
איך האָב אַ האַרץ, וואָס קרענקט פאַר יענעם,
וואָס קאָרטשעט זיך פון פרעמדען שמאַרץ
און ווערט פערברענט פון יעדענס גיהנם"...

2) „בענקסט אויך נאָך דיינע קינדער".

נָזוּ כְּצֵל כֻּלָּם בֵּין הָעֵצִים הַגְּבֹהִים...
רַבִּים אֶל רָאשֵׁי הַצּוּרִים נֻפָּצוּ
וּבְשָׂדוֹת אֲחֵרִים עוֹד רַבִּים תּוֹעִים;
הֲיָמוּתוּ מוֹת יְשָׁרִים? אוֹ יִמְצְאוּ מְנוּחָה
בְּחַיֵּי נְבָלִים וְלָעַד יִשָּׁכֵחוּ?...

„פֿיעל זענען ווי די שאָטענס פֿערשוואונדען געוואָרען צווישען די הויכע בוימער, פֿיעל האָבען די קעפּ זיך אין די פֿעלזען צושמעטערט און פֿיעל נאָך בלאָנדזשען אין פֿרעמדע פֿעלדער... צי וועלען זיי טאַקע שטאַרבען ווי עהרליכע יודען, אָדער געפֿינען מנוחה אין אַ נידערטרעכטיג לעבען פֿון אויסוואורפֿען?"

וואָלט דער דור געווען שטאַרק און געזונט, וואָלט וועניג־וואָס געווען צו קלאָגען אויפ'ן חורבן פֿון בית־המדרש: מען וואָלט אַ נייעם אויסבויען געקאָנט. אָבער איצט: „איצט, מיין בית־המדרש, אַראָב'ן קאָפּ, ווי אַ בעטלער און ווייסט, ווי דו, שטעה איך אויף דיין שוועל; צי זאָל איך וויינען אויף דיין חורבן, אָדער אויף מיינעם, אָדער אפשר גאָר זאָל איך אויף ביידע וויינען, קלאָגען?"...

וְשֵׁנִית, בֵּית־מִדְרָשִׁי, כְּפוּף רֹאשׁ כֶּעָנִי
וּמִשְׁתּוֹמֵם כָּמוֹךָ עַל סִפְּךָ אֶעֱמֹדָה;
הַאֶבְךְּ לְחֻרְבָּנְךָ, אִם אֶבְךְּ לְחֻרְבָּנִי —
וְאִם לִשְׁנֵיהֶם יַחְדָּו אֶבְךְּ וְאֶסְפְּדָה?
(„על סף בית המדרש").

און וואָס מעהר דער דיכטער קוקט זיך צו צום גייסטיגען חורבן פֿינ'ם פֿאָלק, אַלץ ביטערער, בלוטיגער ווערט זיין טרעהר, עס נעהמט איהם צו דאָס געזונט, דאָס לעבען.

אַרום זיך זעהט ער נור פֿערשטאָפּטע הערצער, פֿערשטאָפּטע אויערן. דער, וואָס איז שוין יאָ עפּיס, דער, וואָס וואָלט שוין יאָ געקאָנט ברייניגען אַ ביסעל ליכט און הילף דער מתנה, אַנטלויפֿט גאָר פֿון איהר אינגאַנצען ווייט ווייט — און וויל זיך צומאָל נישט אויסגעבען... 1)

און זידלען ווילט זיך, און שילטען ווילט זיך, און עס פֿערפֿינסטערט דער

1) פֿערגלייך „לא תמח", „אבן גם זה מוסר אלהים".

דיכטער „זיין נבואה פון טאג, און זיין חלום פון דער נאכט" — (היא תעבר חזון יומי, החלום על משכבי) —

לבדי, לבדי בגילות אפלים
בסתר, בסתר כאבתי, נואשתי;
חרקתי את שני על לבות ערלים:
„עם אבד, עם נבל, עם אבד..." לחשתי.
ובהמק הלב ולהתאפק יגעתי —
אז תחת ירק דם — זה הדמעה נטפה.

„אליין, אליין אין פינסטערע נעכט, בעהאלטען, פערבארגען האט מיין הארץ אין צווייפעל געוועהטאגט. כ'האב געקריצט מיט די ציינער אויף די פער־שטאפטע הערצער: „אנ'אומגליקליך, געמיין, פערלוירען פאלק!" — האבען מיינע ליפען געשעפטשעט. און אז ס'הארץ איז פון קרענקונג צורונען, איז אנשטאט שפייען מיט בלוט — די טרעהר דאן אריינגערונען... מיין גאנצען רעהטאג האב איך אין איהר אריינגעשטאפט, אריינגעפאקט. און מיט יעדען טראפען איז א שטיקעל נשמה אין מיר אפגעשטארבען און צום קבר האב איך עס אויף אייביג, אויף אייביג אוועקגעפיהרט" —

את תמצית מכאובי בה שמתי, כרכתי
וכמו עם כל נטף מת חלק נשמתי
ואבדה עולמית אל קבר הולכתי.

(„לא תכח במרדה")

בלוט פון הארצען, שטיקער נשמה — אט דאס זענען די טרעהרען פון אונזער דיכטער!

און ווען אונזער דיכטער קלערט, ווי אזוי זיין נשמה וועט איהם אויס־געהן, איז ביי איהם א גרויסע סברא, אז —

„א פ ש ר וו ע ט ז י ז י ך א ו י ס ג י ס ע ן א י ן א פ ע ר ל־ ט ר ע ה ר"... 1)

---

1) „כ'וואלט געוועזן א בעלן וויסען".

IV.

דער דיכטער וויינט און גיסט טרעהרען אויך אויף דעם שלעכטען מצב און טרויעריגען גורל פון זיין פאלק, בעזונדערס אויף זיין אבגעריסענקייט פון דער נאטור, פון דער מוטער=ערד.

און, ווען געפייניגט, געמאטערט, פערשעמט און דערשלאגען, אנטלויפט ער אין רוישענדען פעלד, און ער ווערט פון דער נאטור אזוי בעצויבערט, בערוישט, וואס זוער ווייסט צי א מענש איז נאך אמאל אזוי געקומען דורך דער נאטור אין אזא עקסטאז, — דערמאהנט ער זיך אן יודישען גורל און ער צעוויינט זיך: פארוואס נור ער, דער יוד, נור דאס פאלק ישראל איז פון אט דעם אלעם אזוי דערווייטערט, אבגעריסען און פערפרעמדט — 1)

אֵצֵא לִי הַשָּׂדֶה וְאֶשְׁמַע מַה דִּבֶּר יְיָ מִן הַקָּמָה.
מָה לְּאַט הָרוּחַ מְמַשֵּׁק הַקָּנִים הַזְּקוּפִים, הַגֵּאִים...
אֶת פָּנַי בַּקַּרְקַע אֶכְבֹּשָׁה, לָאָרֶץ הָרְטֻבָּה אֶפֹּלָה,
אֶשְׁאֲלָה אֶת פִּי הָאֲדָמָה וְאֵבְךְּ הַרְבֵּה בֶּכֶה אֶל חֵיקָהּ:
הַגִּידִי לִי, אִמִּי אֲדָמָה, רְחָבָה, מְלֵאָה וּגְדוֹלָה, —
מַדּוּעַ לֹא תַחְלְצִי שָׁדַיִךְ גַּם לִי נֶפֶשׁ דַּלָּה שׁוֹקֵקָה?...

(„בשדה")

„איך געה אום אין פעלד און הער צו זיך,
וואס גאט רעדט צו מיר דורך די קארן,
וואס סוד'עט דאס ווינטעל, זיס גלעטענד
די הויכע און שטאלציגע זאנגען?...
איך פאל צו דער ערד, צו דער פייכטער
און גראב איין אין איהר מיין געזיכט טיעף,
איך וויין אוים מיט ביטערע טרעהרען
דעם וועהטאג דעם גרויסען פון הארץ:
מאמע-ערד! מיין געליעבטע, געבענשטע!
פארוואס, זאג, פערטווילסטו פון מיר נור
דיין געטליכע הימלישע ברכה?"... 1)

---

1) „אין פעלד".

די מוזע לאזט דא דעם דיכטער אויסוויינען זיך. עס זעהט דאך איהם דא קיינער נישט, עס הערט דאך איהם קיינער נישט. זיין געזיכט איז דאך איינגעגראבען טיעף אין דער פייכטער ערד, און פערשטעלט איז ער דאך דורך די ואנגען פון ארום... פארהאן אבער אמאל, ווען דער פערדרוס איז טויזענד מאל גרעסער, ווי דער צער.

עס ווילט זיך וויינען, ס'זאל א ביסעל גרינגער ווערען אויפ'ן הארצען, לייכטער ווערען אויף דער נשמה; דער פערדרוס, די רציחה פון דעם געשעהענעם איז אבער אזוי גרויס, אז ס'איז א חילול, א פערשוועכונג, א פראפאנירונג פון דעם צער, ווען מען זאל זיך וועלען בעפרייען פון איהם, ווי לאנג ס'איז קיין נקמה נישט גענומען געווארען.

אין דעם געשעהענעם זענען שולדיג אלע: אלע מענשען, די גאנצע וועלט, די נאטור, הימעל און ערד, זון און שטערען — אזוי, אז עס איז נישטא אמאל פאר וועמען דאס הארץ אויסצוגיסען, פאר וועמען זיך אויסצוויינען...

דער דיכטער מוז דאן די טרערן אין זיך דערשטיקען, מיט כל הכחות איינהאלטען זי אין זיך, ער מוז זיך אויך גובר-זיין מיט כל הכחות, חלילה קיין קרעכץ נישט צו געבען אין די אויערן פון די שולדיגע, אין די אויערן פון די פערברעכער. „און זיין געשריי איז דאן — דאס שווייגען! און נישטא קיין צער, ווי זיין שטומער טרויער, און נישטא קיין וועהטאג, ווי זיין שטילער וועה".

ותהי שאגתו דממה — ולא היה יגון כיגונו האלם
וצער כצערו החרישי.

(„מגלת-האש")

און אז די מוזע נעהמט דעם דיכטער און פירט איהם אין „שחיטה-שטאדט", ער זאל „מיט די אייגענע אויגען זעהן מעשיות, וואס לעכערן דעם קאפ, פערברענען דעם מח און טויטען אויף אייביג דעם גייסט מיט דער נשמה", ער זאל זיין „אויג אויף אויג מיט דעם צער און אנזאפען אויף אייביג זיין נשמה מיט שטילע ברענענדיגע ליידען", ציטערט זי איבער'ן דיכטער, ער זאל, חלילה, נישט אויסברעכען מיט א זיפץ, מיט א קרעכץ, און זי ווארנט

... „פון שטאהל און אייזען, קאלט, און הארט, און שטום,
שמיעד-אויס א הארץ פאר זיך, דו מענש — און קום!..."

„האלט זיך איין, און דערשטיק אין דיין האלז דעם געשריי — און איידער ער ווערט נאך געבוירען בעגראב איהם טיעף אין דיין הארץ" —

והתאפקת, וחנקת בתוך גרונך את השאגה
וקברתה עמק בלבבך לפני התפרצה...

די מוזע פיהרט אַרום אומעטום דעם דיכטער; ער זעהט מעשים, איינע שרעקליכער פאַר דער צווייטער.

ער פערגעסט זיך אויף אַ ווײַלע, דער מענש אין איהם איז גובר אויף אַ רגע, ער קאָן נישט צוקוקען מעהר וואָס אַרום איהם טהוט זיך, און ער פער-שטעלט זיך דאָס פנים מיט די הענד און ברעכט-אויס מיט אַ געוויין...

די מוזע האַפּט זיך, ווי איינער, וואָס האָט אויף דער וואַך אַ דרימעל געטהון אויף אַ סעקונדע, זי דערזעהט דעם דיכטער וויינענדיג, אַזוי נישט אויפ'ן אָרט, און מיט כעס, צאָרן און פעראַכטונג רופט זי אויס צו איהם:

„וואָס וויינסטו, מענשען-קינד,
צו וואָס פערדעקסטו מיט די הענד דיין פנים?! —
קריץ שטאַרקער מיט די צייהן און פלאַץ פאַר ווערהטאָג!" —
„ולמה תבך, בן־אדם, ולמה תליט
את פניך בכפך? — חרק שנים והמס"

שרעקליך, שרעקליך איז דאָ די סיטואַציע...

נישטאָ מעהר קיין כח איינצוהאַלטען דאָס געוויין — דאָס האַרץ פלאַצט, עס קאָן מעהר שוין קיין שום כח נישט איינהאַלטען דעם ווילדען קרעכץ, דעם פער'סם'טען וועה-אויסגעשריי, מען טאָר אָבער בשום אופן נישט! חס וחלילה!...

נישט אָבער בלויז דער דיכטער געפינט זיך אין אַזאַ לאַגע. דאָסזעלבע איז אויך מיט דער שכינה, כביכול, אַליין — מיט דער מיעדער, טויט-מיעדער שוואַרצער שכינה:

„האַרץ-רייסענד! וויינען וויל זי — און זי קאָן נישט,
האָטש איין געשריי טהון — און זי שווייגט...
שטיל וואַרגט זי זיך מיט איהרע טרערען,
פערשפּרייט די פליגעל איבער די קדושים,
באַהאַלט דעם קאָפּ אונטער די פליגעל,
פערשטעלט אויף איהרע טרערען,
און וויינט, און וויינט אין זיך אָהן לשון"... 1)

---

1) די ענדע איז לויט'ן העברעאישען אָריגינאַל. פערגלייך מיט'ן פסוק

וּשְׁכִינָה שְׁחוֹרָה אַחַת עֲיֵפַת-צַעַר וִיגֵעַת-כֹּחַ
מִתְלַבֶּטֶת פֹּה בְּכָל זָוִית וְלֹא תִמְצָא לָהּ מָנוֹחַ,
רוֹצָה לִבְכּוֹת—וְאֵינָהּ יְכוֹלָה, חֲפֵצָה לִנְהוֹם—וְשׁוֹתֶקֶת
וְדוּמָם תִּמַּק בְּאֶבְלָהּ וּבַחֲשָׁאִי הִיא נֶחֱנֶקֶת,
פּוֹרֶשֶׂת כְּנָפֶיהָ עַל צִלְלֵי הַקְּדוֹשִׁים וְרֹאשָׁהּ תַּחַת כְּנָפָהּ,
מַאֲפִילָה עַל דִּמְעוֹתֶיהָ וּבִכְיָהּ בְּלִי שָׂפָה...

— — — — — — — — — —

די מוזע איז פון איצט אן שוין פארזיכטיג מיט'ן דיכטער, ער זאל, חלילה, נישט ווייטער נכשל ווערען מיט א קרעכץ, מיט א טרעהר...

און אז זי פיהרט איהם אויפ'ן בית־עולם, אויף די קברים פון די קדושים, זאגט זי איהם אן:

... „שטעה... און ווער פערשטיינערט!
דיין הארץ זאל אויסגעהן, חלש'ן א טרעהר —
נור טרוקען, ווי א שטיין אין מדבר בלייבט דיין אויג;
און שרייען וועסטו וועלען, רייסען קברים,
און ברילען, ווי אנ'אקס, צום שחיטה־באנק געבונדען —
נאר שטום ווי די מצבות בלייבסטו שטעהן.
נעהם קוק זיך אן, דא זענען זיי, די קדושים,
דא ליגען זיי גע'שחט'ענע, ווי קעלבער,
און האסט פאר זיי קיין טרעהר"...

. . . . וְהִשְׁלַטְתִּי עָלֶיךָ דְמָמָה
וּלְבָבְךָ יִמַּק בְּךָ מֵעֹצֶר כְּאֵב וּכְלִמָּה —
וְעָצַרְתִּי אֶת עֵינֶיךָ וְלֹא תִהְיֶה דִמְעָה,

ירמי' י"ג, „במסתרים תבכה נפשי" און דער „אליהו רבא" פרק ל' שרייבט דערויף: „ומפנימה הוא בוכה עליהן בסתר? — לפי שהוא גנאי לארי שיהא בוכה לפני השועל וגנאי הוא למלך שיבכה לפני עבדיו..."

וְיָדַעְתָּ כִּי עֵת לִגְעוֹת הִיא כְּשׁוֹר עָקוּד עַל הַמַּעֲרָכָה—
וְהִקְשַׁחְתִּי אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תָבֹא אֲנָחָה...

און דאָ קומען מיר צום שרעקליכסטען אָרט אין דער פּאָעמע, ווי כביכול אַליין קומט בעטן מחילה ביי די קדושים:

„... זייט מיר מוחל!
זייט מוחל אייער גאָט, אידר אייביגע פערשעמטע,
פאַר אייער ביטערן פינסטערן לעבען זייט מיר מוחל,
פאַר אייער צעהן מאָל ביטערן, פינסטערן טויט.

— — — — — — — —

און וועה, און ווינד און וועה איז אַלע וועלטען!
און לאָזען אַלע הימלען ברומען פאַר רחמנות! —
אַזעלכע קרבנות — און אומזיסטע!
אומזיסט אַזוי געלעבט, אַזוי געשטאָרבען,
נישט ווימענדיג צו וואָס, פאַר וואָס, פאַר וועןְ?"

אין יודישען איז ביאַליק גישט געניג שטאַרק געווען, און נישט געקאָנט האַלטען זיך אויף דער הימעל-הויך פון זיין מעכטיגער העברעאישער מוזע, און ער שרייבט:

„אין וואָלקען איינגעהילט אידר קאָפּ וועט אייביג
מיין אַלטע שכינה וויינען שטיל פאַר בושה,
און נאַכט אויף נאַכט וועל איך אַראָב פון הימעל
בעוויינען זיך אויף אייער קבר"...

די העברעאישע מוזע ביאַליק'ס שרייט אָבער: „און די שכינה וואָס זאָגט? זי בעדאַלט אידר קאָפּ אין וואָלקען און פון גרוים וועהטאָג און שאַנד בעהאַלט און שעמט זי זיך... און נאַכט-ביי-נאַכט וועל אויך איך (גאָט!) אַראָב אויף די קברים, כ'וועל קוקען אויף די קדושים און שעמען זיך אין האַרצען, אָבער — ביי מיין לעבען, שווער איך, גאָט! נישט צו לאָזען קיין טרערן!..."

וּשְׁכִינָה מָה אוֹמֶרֶת? — הִיא תִּכְבֹּשׁ בֶּעָנָן רֹאשָׁהּ
וּמֵעֹצֶר כְּאֵב וּכְלִמָּה פּוֹרֶשֶׁת וָבוֹשָׁה...
וְגַם אֲנִי בַּלַּיְלָה בַּלַּיְלָה אֵרֵד עַל הַקְּבָרִים,

אֶעֱמֹד אַבִּיט אֶל הֶחָלָלִים וְאֵבוֹשׁ בְּמִסְתָּרִים —
וְאוּלָם, חַי אֲנִי, נְאֻם ה׳, אִם אוֹרִיד דִּמְעָה.
(„בעיר ההרגה״)

יאָ! עס רײַסט זיך צום װײנען, די לעצטע צװאַנגס־מיטלען — װאָגאַר אַ שבועה — װערען אָנגענומען, דערצו נישט צו דערלאָזען, זיך גובר זײַן בכל מאמצי כח.

— — — — — — — — — — — —

די מידע פֿירט װײַטער דעם דיכטער אין שוהל, װאו דער עולם פֿאַסט, איז מתפלל און „פערגיסט אַ ברענענדיגען ים פון טרערען... יללות, װילדע שרעקליכע יללות... אַ גרױל, אַ גרױל! אַ פראָסט נעהמט דורך דאָס לײַב!...״

די מידע זאָגט צו איהם אָבער דאַן:

„אַזױ קלאָגט נור אַ פאָלק, װאָס איז פערלױרען,
װאָס אַש און רױך איז זײַן נשמה, און אַ מדבר,
אַ װיסטער מדבר איז זײַן האַרץ געװאָרען;
קײן אײנציג גרעזעל האַס, קײן קערענדעל נקמה!״...
און װען „אַלע װענד און זײַלען פון דעם הױז
מיט דיר אינאײנעם װעלען ציטערן פאַר פחד —
װעל איך אויף דיר אַן אַכזר זײַן, אַ גרױסער אכזר —
מיט זײ װעסטו בײַ מיר נישט װײנען!
און הױבט זיך אויף אין דיר אַ ברױל און רײַסט זיך
דערשטיק איך איהם צװישען דײַנע צײהן!
דו זאָלסט דאָס אומגליק נישט װי זײ פערשװעכען,
פערבלײַבען זאָל דאָס אומבעקלאָגט לדורות״ —
וְהִתְאַכְזַרְתִּי אֲנִי אֵלֶיךָ — וְלֹא תְגֻעֶה אֹתָם בִּבְכִיָּה.
וְכִי תִפְרֹץ שַׁאֲגָתְךָ — אֲנִי בֵּין שִׁנֶּיךָ אֲמִיתֶנָּה...
יְחַלְּלוּ לְבַדָּם צָרָתָם — וְאַתָּה אַל תְּחַלְּלֶנָּה...
תִּשָּׁאֵר הַצָּרָה לְדוֹרוֹת — צָרָה לֹא נִסְפָּדָה
וְדִמְעָתְךָ אַתָּה תֵּאָצֵר דִּמְעָה בְּלִי שְׁפוּכָה...

דעם דיכטער׳ס האַרץ איז אָבער צו־אײנג צו דערהאַלטען אין זיך דעם נאַצען צער לענגער; די טרעהר, דער זיפֿץ, װכען זיך אַן אױסגאַנג.

דאַן זאָגט צו איהם עֶנדליך די מוזע:

... „איצט געננוג, אַנטלויף, דו מענש,
אין ווּיסטען מדבר לויף — — — — — —
און לאָז דיין טרעדה. אַראָבפאַלען אויף הויכע שטיינער
און דיין געשריי זאָל איינשלינגען דער שטורם" —

. . . קוּם בְּרַח הַמִּדְבָּרָה...

וְדִמְעָתְךָ הַגְּדוֹלָה הוֹרֵד שָׁם עַל קָדְקֹד הַסְּלָעִים
וְשַׁאֲגָתְךָ הַמָּרָה שַׁלַּח – וְתֹאבַד בִּסְעָרָה...

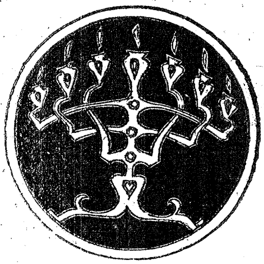

„גלוסט זיך מיר וויינען געשמאַקער פון האַרצען,
ציהט מיך, ווי חמאַרעם, צום ים, צו דעם שוואַרצען,
טיעפער צו אייך, מיינע עלענדע ברידער.
כ'וויים אויך: אַ טרעהר פון מיין אייגענער מאַמען
בויערט דעם תהום דאָרט אין אייערע ים'ען,
בענקט אפשר שטילערהייד נאָך מיינע לידער.
כ'וויים: איהר האָט טרעהרען נאָך נישט אויסגעוויינטע,
צרות דערצעהלטע און נאָך מעהר געמיינטע,
וואָס, ווי פערשטיקטע, פערבאָרגענע קוואַלען,
לעבערן שטיינער און רייסען־איין קברים"...

און עס ציהט איהם, דעם דיכטער, צום פאָלק, צו זיינע ברידער, נאָט שיקט איהם צו זיי:

„ער האָט געזעהן: איהר פוילט און פאַלט,
איהר ווערט פון טאָג צו טאָג מעהר אַלט,
און אָבגעלאָזט האָט זיך די האַנד,
און אויסגעלאָזט האָט זיך די מאַכט —
און גאָט האָט זיך אָן אייך דערמאַהנט
און ער האָט מיך צו אייך געבראַכט".

וואָס טהוט מען דאָ? ווי אַזוי העלפט מען דאָ? די גאַנצע וועלט איז פערדאָרבען, אומעטום בייזקייט און שלעכטס, אַליין פעדדאָרבען און פערזינדיגט, ווי אַזוי רייניגט מען אָב די וועלט פון'ם שלעכטס?

און דער דיכטער גלויבט, אַז דאָ קאָן קיינער נישט העלפען, נור די טרעהר און דער קרעכץ, נור זיי זענען אימשטאַנד מבער צו זיין דאָס שלעכטע, און ער הערט, ווי גאָט זאָגט צו איהם:

„געה רוים פון זייער האַרץ אַן „אוי!"
שוים־אוים פון זייער אויג אַ טרעהר,

און שװער זאָל זײַן די טרער, און ביטער,
און הױך זאָל זײַן דער לעצטער קרעכץ,
אַזױ — די ערד זאָל טהון אַ ציטער
און אָבטרײסלען פון זיך דאָס שלעכטס".

דער דיכטער פאָלגט און געהט, ער איז בטוח, אַז זײַן שליחות װעט זיך איהם אײַנגעבען און ער װעט אַרױסבעקומען די געװינשטע טרער.

מיר האָבען שױן געזעהן, אַז ער גלױבט, אַז דאָס פאָלק האָט נאָך טרעהרען נישט-אױסגעװײנטע, די אמת'ע קרעפטיגע טרעהרען, דעריבער זאָגט ער טאַקע:

„איך האָב געהערט: עס איז אײַך שװער;
איך האָב געמײנט: איהר פיהלט און װײסט
און װאַרגט זיך שטיל מיט אײַער טרער,
און זוכט אַ הילף און בעט אַ טרײסט"...

די װירקליכקײט איז אָבער גאַנץ װײַט פון צו זײַן לױט די פאַנטאַזיעס פונ'ם דיכטער!

ער קומט צום פאָלק און איהם בעגעגענט „שפּאָט און שאַנד"; זײַנע רײד פערטראָגט דער װינד, קײנער הערט איהם נישט, קײנער פערשטעהט איהם נישט —

„און אָבגעשטױסען איז גאָט'ס האַנד,
און גאָטיעס װאָרט איז אױסגעלאַכט!"...

דער דיכטער טרעט אָבער פאָרט נאָך נישט צוריק, ער װערט נאָך נישט פערצװײפעלט אינגאַנצען, ער נעהמט-אָן פערשידענע מיטלען, כּדי צו װעקען אױפ'ן פאָלק, צו דערגרײכען צו זײַן האַרץ און צו צוטרײסלען זײַן נשמה.

ער דערמאָהנט זיך, אַז זענענדיג „אין דער שחיטה-שטאָדט", װען די מוזע האָט איהם נישט געלאָזט זיך אױסװײנען, האָט זי ראַן צו איהם געזאָגט:

„און דײַן נישט-אױסגעװײנטע טרעהר בעגראָב אין זיך,
אין האַרצען טיעף פערמױער זי, בױ-אױס דאָרט
פון האַס, פון גרימצאָרן און גאַל פאַר איהר אַ פעסטונג,
און לאָז זי װאַקסען דאָרט, אַ שלאַנג אין נעסט,
און זױגען זאָלט איהר אײנער פון דעם צװײטען,
און תמיד בלײַבען הונגעריג און דאָרשטיג!

און װען אַ בײזע יום-הדין װעט קומען —

צובּרעך דײַן האַרץ, בּעפרײַ די בּײזע שלאַנג,
און לאָז זי אָב װי אַ פער׳סמ׳טע פײַל,
טױט־הונגעריג מיט בּרענענדיגען גיפט,
אין מיטען האַרצען פון דײַן אײגען פאָלק״...

איצט, אין אַזאַ פעראַנטװאָרטליכען מאָמענט, דערמאָהנט זיך דער דיכטער אין די דאָזיגע — פאַר איהם אַזױ װיכטיגע — רײד פון זײַן מוזע, און ער גלױבּט, אַז איצט איז עס געקומען דער דאָזיגער יום־הדין — אם לא עכשו אימתי?! — און ער טהוט, װי די מוזע האָט איהם דאַן געהײסען:

„האָב איך אַרױסגעלאָזט אַ קול —
האָט דאָס געטראָפען װי אַ קױל
און װי אַ דונער דורכגעלאָפען
אין מיטען שענעם, העלען טאָג
און גלײַך אין האַרצען אײַך געטראָפען״...

— — — — — — — — — — —

דאָסמאָל האָט זיך דער דיכטער נישט גענאַרט: דאָס מיטעל האָט געװירקט —

„און אױסגעבּראָכען האָט די קלאָג!
און אױסגעשאָסען האָט די טרעהר!״...

דער דיכטער איז אָבּער דער גרױסער, גרױסער מבין אױף טרערען! ער קוקט זיך צו — אָ, נײַן! נישט דאָס איז די אמת׳ע געװינשטע טרעהר!...
ער רײַסט זיך די האָהר פון קאָפּ —

„װעה מיר! פאַלש איז אײַער געװײן!
נישט קײנער, קײנער גלױבּט איהם מעהר,
נישט גאָט, נישט איך, נישט איהר אַלײן!״... 1)

— — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — —

און אפשר, טראַכט זיך אַמאָל דער דיכטער, איז גאָר קײן װאונדער נישט, װאָס די טרעהרען זענען אַזױ װאַסערדיג, דאָס פאָלק האָט זיך איבּערצײַגט, אַז: „עס װעט נישט געהאָלפען װערען מיט געװײן, מיט טרעהרען, נישט דורך זײ װעט זײַן װעהטאָג אױפהערען; דער נאד־של־דמעות איז שױן פול, די אױגען

1) „דאָס לעצטע װאָרט״.

זענען שוין לאנג פון געוויין פערלאשען, און נאך איז די הילף נישט גע-קומען" —

לא בכי ודמעות לי גהה ייטיבו,
לא אלה ירפאו מכתי;
כבר עיני עששו, מלאתי נאד דמעות,
כבר הכתה כעשב לבתי;
כבר כלו הדמעות, כבר כלו הקצים —
ולא הקיץ הקץ על יגוני...

(„אל הצפור")

„געווען, אמת, א צייט, ווען מען האט געגלויבט און געהאפט אויפ'ן כח פון די טרעהרען, מען האט געוויינט, געבעטען מיט'ן גאנצען הארצען...

.., לפנים אהבתי צרותי...
קראתי לדמעות, קדשתי יום צום —

„נישטא שוין אבער יענע טרעהרען, נישטא שוין יענם געוויין! מ'וויינט נאך, — ווייל ס'טהוט וועה, שרעקליך, געפעהרליך וועה! די טרעהרען קומען אבער פון א קאלט הארץ, מען ווייסט, זיי זענען נישט מעהר ווי א רעגען אין א וויסטען מדבר!" —

גם בכיי לא הוא, גם תחנוני לא הם —
אתחנן ואבך — כי מכתי אנושה.
אתחנן כנואש ואבך מלב קר,
אאנח מלב מלא אפר ובשת;
ואבך — אף אם אדע כי דמעי כמטר
שמי ברזל בציות על ארץ נח[illegible].

(„אגרת קטנה")

פערלוירען דעם גלויבען, די האפנונג א[illegible] זייער טרעהר האט אבער נאך דאס פאלק, דער המון. דעם דיכטער איז זי ו[illegible]ר טייער און הייליג.

ער גלויבט, אז גאנץ מעגליך, אז נור אד[illegible] זיהר האט זיך דאס פאלק דערהאלטען עד היום: „ווער ווייסט, אויב נישט די טייכען טרעהרען פון

אונזערע אבות האָבען אונז דערהאַלטען און געטראָגען ביז היינט און ביז אַהער.
און נור זייער תפלה האָט אונז ביי גאָט אויסגעבעטען" —

וּמִי יוֹדֵעַ אִם לֹא נַחֲלֵי דִמְעוֹתֵיהֶם
הֶעֱבִירוּנוּ וַיְבִיאוּנוּ עַד הֲלֹם
וּבִתְפִלָּתָם מֵאֵת ה׳ שְׁאָלוּנוּ...

(„אם יש את נפשך לדעת")

דער דיכטער איז אויך בטוח, אַז קיין איין טרעהר איז נישט פערפאַלען געוואָרען; ער גלויבט, אַז „געפונען האָט זיך אַ רחמנות׳דיגע מוטער, אַנ׳אַלטע, אַ ליעבע, אַ טרייע, וואָס האָט מיט גרויס רחמנות געזאַמעלט די טרעהרען פון איהר אומגליקליך קינד" —

... „אֵם רַחֲמָנִיָּה,
אֵם זְקֵנָה, אֹהֶבֶת, נֶאֱמָנָה,
שֶׁבְּרַחֲמִים רַבִּים אָסְפָה דִמְעוֹת בְּנָהּ הָאֹבֵד"

(דאָרט)

און מיט זיין גאַנצען האַרצען, מיט זיין גאַנצער נשמה רופט דער דיכטער אויס:

„גליקליך איז דער און געבענשט זאָל דער ווערען,
וואָס וועט פעראייביגען אייערע טרעהרען,
הייליגע, צוויי-טויזענד-יעהריגע טרעהרען!" 1)

— — — — — — — — — — — —

נאָר בעזונדערס איז הייליג און טייער ביים דיכטער די טרעהר פון שמחה און האָפנונג, אָדער אפילו נאָר די טרעהר פון עגמת-נפש, וואָס ווערט פערגאָסען פון פאָלק ביי דער אַרבייט פון ווידער-אויפבויען דאָס לאַנד, בעפרייאונג און אויפלעבונג פון פאָלק.

און אַז ער רעדט צו די ערשטע יורען, וואָס האָבען זיך צוריקגעקעהרט צו בעלעבען דאָס לאַנד און אויפפרישען די ארץ-ישראל-ערד מיט טרעהרען פון די אויגען און שווייס פונ׳ם פנים, זאָגט ער צו זיי: „מיר ליעבען און צעהלען

1) „גלוסט זיך מיר וויינען".

אין לאַנגע אַרײַן יעדע טרעהר און יעדען טראָפּען שווייס, וואָס פֿאַלען, ווי טוי, אויף ישראל, און פרישען איהם, דעם מסוגפ'דיגען, אויף, און אויף עולם-ועד וועט געהייליגט ווערען יעדע טרעהר, וואָס איז געפאַלען אין אונזער ים טרעהרען, אַ נדבה פאַר'ן פאָלק!" —

הֵן סוֹפְרִים אֲנַחְנוּ אֶת נוֹרְכֶם וְתוֹכְבִים
נִטְפֵי הַדְּמָעוֹת וְזֵעַת הָאַף,
הַיּוֹרְדִים כְּטַל לְיִשְׂרָאֵל וּמְשׁוֹבְבִים
נַפְשׁוֹ הַנִּלְאָה הַשּׁוֹמָה בְּכַף.
וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּקְדַּשׁ כָּל דִּמְעָה שֶׁנִּזְּלָה
בְּיַם דִּמְעָתֵנוּ, נְדָבָה לָעָם...

(„ברכת עם")

דער דיכטער ווייסט גאַנץ גוט, אַז ס'איז דאָ יודישע טרעהרען אַ ים, דאָך איז ער בטוח, אַז קיין איינציגער טראָפּען, קיין איין טפּה וועט דאָרט נישט פערלוירען געהן, און קיין איינע וועט דאָרט איהר ווערטה און הייליגקייט נישט פערליערען.

= = = = = = = = = =

אויך ווען דער דיכטער זעהט, ווי עס קומען זיך צוזאַמען אויפ'ן באַזעלער קאָנגרעס יודען מארבע כנפות הארץ איבערצושמועסען וועגען די יודישע צרות און קלערען וועגען דער יודישער צוקונפט און דער צוקונפט פון יודישען לאַנד, גלויבט ער דאַן, אַז איצט איז — „געשעהן דאָס גרויסאַרטיגסטע: עס האָט אויסגעבראָכען פון איהר קוואַל די עהרליכע, גרויסע, קלאָרע, וואַרימע, זיסע טרעהר, אויף וועלכע מיר האָבען געוואַרט פיל יאָהר... זאָלען־זשע דינען ביינאַנד אַלע טרעהרען פון פאָלק, זאָלען זיי קומען אין איין קריג פון אַלע עקען וועלט!" —

וְהִנֵּה נִהְיְתָה הַבְּרָאָה הַגְּדוֹלָה
וַתִּפְרֹץ מִמְּקוֹרָהּ הַנֶּאֱמָן הַדִּמְעָה
הַגְּדוֹלָה, הַנְּעִימָה, הַבְּהִירָה, הַחַמָּה.
אֵלֶיךָ נִתְפַּלֵּל זֶה כַּמָּה...

תֵּרַדְנָה נָא יַחְדָו גַּם דִּמְעוֹת עַמֵּנוּ,
תָּבֹאנָה נֹאד אֶחָד מִתְּפוּצוֹת הַגּוֹלָה...

(„מקראי ציון")

וועה איז אָבער דעם דיכטער, ווען ער זעהט די שמחה, מיט וועלכער דאָס פאָלק ווארפט זיך גאַנץ אָפט צו כל המינים פרעמדע אַרבייטען, וואָס האָבען צום פאָלק קיין שום שייכות נישט; ווען ער זעהט די האָפנונגען, וואָס מען לעגט אויף פערשיעדענע פרעמדע, פאַרבייגעהענדע אידעאַלען, בעוועגונגען און טעאָריעס.

בעזונדערס קרענקט איהם, ווען מען פראָפּאַנירט, מען איז מחלל די היילינע פאָלקס-טרעהרען און מען גיט זיי אַוועק אויף פרעמדע אידעאַלען, ווייטע אידעען...

און מיט אַ בלוטיג האַרץ און אַ געקרענקטער נשמה רופט דער דיכטער אויס: „אַ שטראָף פון גאָט און אַ גרויס אומגליק איז דאָס, וואָס איהר פערלייקענט אייך צו אייער אייגען האַרץ, און צו אַלע וואַסערן גיסט איהר צו אייער היילינע טרעהר און איהר ציהט זי אויף אויף אַ ליידיגע פאָדים פון אַ פאַלשען שטראַהל... און אַז עס וואַקסט-אויס ביי אייך מיט פליגעל אַן אָדלער, שיקט איהר איהם אויף אייביג ווייט אַוועק פון נעסט" —

אָכֵן גַּם זֶה מוּסַר-אֱלֹהִים וְתוֹכֵחָה רַבָּה —
אֲשֶׁר תִּתְכַּחֲשׁוּ לִלְבַבְכֶם;
וּזְרַעְתֶּם עַל כָּל-מַיִם אֶת דִּמְעַתְכֶם הַקְּדוֹשָׁה
וְעַל כָּל קַו אוֹר-רְמִיָּה תַּחֲרֻזוּהָ...
וַאֲשֶׁר יִגְדַּל מִבְּנֵיכֶם נֶשֶׁר וְעָשָׂה כָנָף —
מִקִּנּוֹ תְּשַׁלְּחוּהוּ לָנֶצַח...

און דער דיכטער זעהט, אַז פאַר אַזא פערברעכען מוז קומען די האַרבסטע שטראָף, וואָס איז נור פאַרהאַן.

און ביאַליק געפינט זי ווייטער ביי דער טרעהר:
וּבִקַּשְׁתֶּם דִּמְעַת נְחוּמִים — וָאַיִן!

(„אכן גם זה")

„און איהר וועט זוכען אַ טרעהר פון טרייסט און וועט נישט געפינען"...

VI

דער דיכטער האָפט און גלויבט, אַז זיינע טרערען, וואָס זענען אַזוי טייערליך, אָנגעזאַפּט מיט אַזוי פיעל צער, וועהטאָג און בלוט — דם התמצית, — קאָנען נישט גלאַט אין דער וועלט אַזוי פערלוירען געהן. לאַנג נאָך, לאַנג נאָך, גלויבט ער, מוזען זיינע זיפצען, זיינע טרערען בלייבען שוועבען אין חלל-העולם, אין הערצער פון מענשען: מאָהנען, וועקען, רופען... — „מיין טרערע, די שווערע, וועט אַזוי געשווינד נישט אָבגעמעקט ווערען, די טרערע, וואָס כ'האָב פון די טיעפעניששען פון מיין זעעלע אַרויסבעקומען!" —

לֹא תִמַּח בִּמְהֵרָה דִּמְעָתִי הַכְּבֵדָה,

דִּמְעָתִי מִקַּרְקַע נִשְׁמָתִי שְׁאַבְתִּי...

(„לא תמח במהרה")

און ווען דער דיכטער קלערט, אַז זיין נשמה וועט אויסגעהן אין אַ טרערע, גלויבט ער, אַז זי:

„וועט ציטערן, שימרירען
דורות-לאַנג נאָך מיר,
עוּגיץ אין אַ פרעמדענס האַרצען,
אין אַ פרעמדער קרוין!" 1)

— — — — — — — — — — — — — —

נאַניץ אָפט קומט אָבער דער דיכטער אַריין אין גרויס פערצווייפלונג, זעהענדיג, ווי ווייניג ער האָט די וועלט געענדערט; זעהענדיג, ווי אַליץ, אַליץ בלייבט ווי געווען, אַליץ בלייבט, ווי נעכטען, און ער קלאָגט זיך: „כ'האָב פאַר'ן ווינד געוואָרפען מיין קרעכץ און מיין טרערע איז איך'ם זאַמד געגאַנגען פערלוירען" —

זֵרִיתִי לָרוּחַ אַנְחָתִי

וַיִּרְוֶה הַחוֹל דִּמְעַת עֵינַי...

(„זריתי לרוח")

---

1) „כ'וואָלט געוועזן אַ בעלן וויסען".

וויפיעל צער, וויפיעל ליידען און צוויפעל שטעקט אין דער קינה פון דיכטער'ס נשמה: „ס'האט אראבגעטריפט די טרעהר און א ליכט־שטראהל האט זי געשלאגען; מיין הארץ אבער האט א קעלט געשלאגען: נאך א ביסעל — און נישטא מיין טרעהר!... און ארים, לעער וועל איך ארומגעהן, און א שאד א גרויסער: געפאלען די טרעהר און צומאל איין פערשטאפט הארץ נישט געלעכערט, קיין איין טראפען שלאף צומאל קיינעם נישט בערויבט" —

נטף נטפה הדמעה — ויפל קו אור
ויכבה...
צנה הכתה לבבי: עוד אחת מעט —
ודמעתי איננה...
ובחסר כל אלהי וצר לי מאד:
היא דללה —
ואף לב ערל אחד לא נקבה, אף לא
מקצת שנה גזלה...

(„נטף נטפה הדמעה")

דער וועהטאג איז אזוי גרויס, אז דער דיכטער קומט אין יאוש, ער הויבט־אן אויף א מינוט צו פערליערען דעם גלויבען אין זייגע טרעהרען און אין די פאלקס־טרעהרען...

אלטע, פערשימעלטע טרעהרען!... „איך ווייס, מיין געוויין איז א געוויין פון דער נאכט־אייגלע צווישען חורבות, קיינעם קאן עס נישט טרויעריג מאכען, קיין איין הארץ צוברעכען, מיין געוויין מיט מיין גאס־טרעהרען זענען נור א וואלקען זאלץ־וואסער אין א וויסטע... דען טרעהרען פערעלטערטע פון צוויי־טויזענד־יעהריגען געוויין האבען די קראפט פערלוירען צו צעוויקען שטיינערנע הערצער. וואס־זשע מאכסטו זיך גאך נאריש, אומגליקליך הארץ, טרייסט צו זוכען אין געוויין, און רוה — אין טרעהרען?" —

ידעתי כי בכיי — בכי כוס בין חרבות.
לא יגה אנשים, לא ישבר הלבבות;
כי בכיי עם מטרות דמעותי השפוכים

הם ענן בציה עם מים מלוחים ;—
כי דמעות שנושנו מבכי אלפי שנים—
סר כחן ממוגג את לבות אבנים,—
ולמה, לב אמלל, תבקש להבל
מרגע בבכי, נחמים באבל ?...

(„הרהורי לילה").

פערליערענדיג אָבער דעם גלויבען אין די טרעהרען, פערליערט אונזער דיכטער גלייכצייטיג דערמיט אויך אַלץ אין דער וועלט — דעם לעצטען שטיץ-פונקט פאר זיין ליידענד הארץ, געקרענקטער זעעלע.

ער בלייבט מיעד, טויט-מיעד, עלענד, פערלאָזט, פערצווייפעלט. „די מיעדע אויגען האָבען מעהר קיין ווילען, קיין כח נישט צום וויינען, די טרעהרען בלייבט פערגליווערט אין אויג", און דער דיכטער בלייבט מאַכטלאָז, פער'חלש'ט...

און דאָ קומט, גע'טובל'ט אין טוי, דעם דיכטער'ס מוזע, זי בעשפריצט, בעקראָפּעט איהם מיט פרישען שמעקענדיגען טוי; זי ווישט-אָב מיט ליעבשאַפט די פערגליווערטע טרעהרען פון זיין געזיכט...

זי'עק מיט די טרעהרען, א סוף, און גענוג!... זי מינטערט איהם אָב, דער דיכטער קומט צו זיך, ער וואַכט-אויף, ער דערקענט זיין מוזע, ער פיהלט דעם טוי אויף זיין הארצען...

זאָלען שוין מאַקע די טרעהרען קיין ווערטה מעהר נישט האָבען? קאָנען זיי שוין טאַקע מעהר קיין נוצען נישט ברייגנען? איז דאָס טאַקע ווירקליך מעגליך? אָ, ניין ! — בעשליסט דער דיכטער ענדליך פעסט, און מיט נייער ענערגיע און ענטשלאָסענקייט רופט ער בעפעהלענד אוים : „מוזע! נישט קיין טוי — א קריגעל טרעהרען ברייגג מיר! א קריגעל טרעהרען, מוזע! נאָר פרישע, נייע טרעהרען, וואָס צוטרייכלען הערצער, דערציטערן זעעלען. פליה, לויף צווישען אַלע חורבות צו דעם כותל מערבי, צו די קברים פון די אָבות, און מיטען פון די גלות-וועגען שטעל זיך, זאָל יעדער, לויט זיין לייד, אין מיין קריגעל

אַ טרער 1) וואַרעמע, און, פרישע און וואַרימע, נעהם און גיס זיי אויף מיין האַרפּע, גיס די טרעהרען ביז דער לעצטער, און בערוהיגען וועל איך זיך דאַן!" —

אז תעל כאור טבולת טל בת-שירתי
בשני אברותיה תז טל על לבתי
ומהרה הדמעה שקפאה בעיני —
אל טל, בת-שירתי! נאד דמעות לי תני!
נאד דמעות, בת-שירי, נאד דמעות חדשות
מרויות לבבות, מרעישות נפשות.
התעופפי, נודי בין עיי חרבות
אל כתל מערבי, אל קברות האבות;
על-יד דרך גולים התיצבי, עמדי, —
איש איש לפי אידו יתנדב אל נאדי,
ובעודן בחמן קחי, צקי אל כנורי
הדמעות עד תמן — ונח לי ממזורי!...

(„הרהורי לילה").

= = = = = = = = = =

די אויסגעגאָסענע טרעהרען פון'ם דיכטער האָבען גאָרנישט געמאַכט, גאָרנישט געפּועל'ט, גאָרנישט אויפגעטהון, ס'איז דאָך אָבער נאָך נישט נאָך אַלעם, נישט אַלץ האָט שוין דער דיכטער אַוועקגעגעבען — „אַ גרעסערע, אַ ביטערערע פון דער פערגאַנגענער — אַ מעכטיגע טרער האָב איך אין מיין האַרצען בעהאַלטען" —

אך מרה וגדולה מזה הנשפכה
עוד דמעה כבירה בלבבי נצפנה,
שחדל אנכי ערותה...

(„לא תמה במהרה").

---

1) פערגלייך מיט די ווערטער פון „ברכת עם":
„כל דמעה שנזילה בים דמעתנו, נדבה לעם".

ער גיסט די לעצטע טרעהר נישט אויס, ער בעהאַלט זי טיעף, טיעף אין האַרצען, דען גרויס איז די האָפנונג, וועלכע דער דיכטער לעגט אויף איהר: „איך האָב אַ קלאָרען טראָפּען פון מיינע טרעהרען נאָך בעהאַלטען, זאָל ער אָנטרינקען די לעצטע שפּראָצונג פון מיין האָפנונג!" —

עוֹד בִּי שְׁמוּרָה טִפָּה זַכָּה מִדִּמְעוֹתַי —

תַּשְׁקְ-נָא אֶת הַצִּיץ הָאַחֲרוֹן מִתִּקְווֹתַי.

(„כוכב נדח")

זאָל דער דיכטער די לעצטע טרעהר אַוועקגעבען, טריקענט-אָב דאָס לעצטע בלימעל פון זיינע חלומות, פון זיינע שטרעבונגען, געהט-אויס דער לעצטער פונק נוחם און תקוה אין איהם. 1)

חלילה אָבער דעם דיכטער פון צו זיין עגאָאיסטיש! אמת, אין דער טרעהר העגנט זיין גאַנצע אייגענע וועלט, די טרעהר דאַרף אָבער אויך דאָס פאָלק. וואָס טהוט מען דאָ? און דער דיכטער נעהמט און טיילט זיך מיט'ן פאָלק די לעצטע טרעהר:

„אַ העלפט איך — און אַ העלפט מיין האַרצען" —

אֲמַצֶּה דִמְעָה עוֹד אַחַת, מַחֲצִיתָהּ לָכֶם

וּמַחֲצִיתָהּ לִלְבָבִי... 2)

= = = = = = = = = =

און ווען דער דיכטער זעהט, אַז אויך מיט זיין לעצטער טרעהר האָט ער זיין אויפגאַבע נישט דערגרייכט און ערפילט, די אויפגאַבע, מיט וועלכער גאָט האָט איהם געשיקט אין „לעצטען וואָרט", אַרויסצובעקומען פון פאָלק'ס אויג אַ טרעהר, „אַז די ערד זאָל טהון אַ ציטער און אָפּטרייסלען פון זיך דאָס שלעכטס" — גלויבט ער אָבער, אַז ווען איהם האָט זיך דאָס נישט איינגעגעבען,

1) זעה אויך „נטף נטפה הדמעה":

. . . עוֹד אַחַת מְעַט —

וְדִמְעָתִי אֵינֶנָּה...

וּבְחֹסֶר כֹּל אֵלֵךְ... וְאָנָה אוֹלִיךְ אֶת עֶנְיִי?...

2) דאָרט.

וועָן ער האָט דערצו נישט זוכה געוועָן, וועט דאָס נאָך אַמאָל פּער־װירקלִיכט ווערען דורך אַ צווייטען, אַ גרעסערן פון איהם, און ער זאָגט: „פּעסט גלויב איך, אַז מיר וועלען נאָך אַ נביא האָבען, וואָס וועט פאַר דער גאַנצער וועָלט אַ טרעדור לאָזען און דונערן מיט אַנ׳אויסטערלִיש קלאָג־לִיעד, אַזוי אַז דעם הימעל זאָל אַרומנעהמען אַ שוידער, און די מענשען — אַ גרויל!״ —

אַךְ מַאֲמִין אָנֹכִי, כִּי נָבִיא עוֹד נָקוּם,
שֶׁיּוֹרִיד לְעֵינֵי הָעוֹלָם עוֹד דִּמְעָה,
וְהֵרְעִים עוֹד קִינָה לְהַרְגִּיז שְׁחָקִים
וְאָחַז כָּל בָּשָׂר פַּלָּצוּת לְשִׁמְעָהּ.

(„לא תמח במהרה״).